

Wiejskie kościoły Wybrzeża Środkowego

część druga

Opracował: Władysław Goliński
Zdjęcia: Maria Golińska

Ustka; utworzony sierpień 2004, korekta styczeń 2017

Spis treści

Wiejskie kościoły i ich dodatkowa funkcja.....	3
Duninowo.....	5
Charnowo.....	5
Gardna Wielka.....	6
Grabno- Zimowiska.....	6
Marszewo.....	7
Objazda.....	7
Słupsk.....	8
Smółdzino.....	8
Ustka.....	9
Wytowno.....	9
Zaleskie.....	10

Wiejskie kościoły i ich dodatkowa funkcja

Pokazany poniżej region nie zamyka się w granicach administracyjnych ani dawnych ani obecnych. Obejmował będzie obszar wyznaczony od zachodu przez jezioro Wicko, przez miasto Słupsk od południa, a od wschodu ogranicza go Smołdzino z górą Rowokół.

Bramą otwierającą region Pomorza Środkowego od zachodu jest Góra Chełmska.

(...)Wkrótce po osiągnięciu przez miasto Koszalin pewnego okrzepnięcia gospodarczego, sanktuarium Góry Chełmskiej zyskuje nowe znaczenie. Bez wątpienia służy ono oznakowaniu kresów pomorskiego wybrzeża jako znak lądowy i morski znak nawigacyjny¹. Tak więc pojawiły się szczególne potrzeby, mianowicie zastosowanie morskich znaków nawigacyjnych. Po tym jak już okrzepł w XII w. szkielet prowadzonego² starego handlu północ - południe Europy wschodniej, powstaje wspólnie z prowadzoną chrystianizacją, niemiecka wymiana handlowa powodująca zmianę ukierunkowania na handel prowadzony wzdłuż kierunku wschodnio – zachodniego. Rozkwit Koszalina ma miejsce wraz z tym rozwojem handlu.(...)

(...)Droga morska do Koszalina wymagała więc dokładnego oznakowania dla wypłynięcia w morze i wpłynięcia do Koszalina. Do tego celu posłużono się widocznym z daleka światłem na wieży kaplicy Góry Chełmskiej i zastosowano je jako światło naprowadzające³. Veitmeyer przypuszcza, że umiejscowienie ognia na wieży miało już miejsce w I- szej połowie XIV w.⁴ Jednakże dokładne dane o ogniu oświetlającym znaleźć można dopiero po raz pierwszy w XVI i XVII w.⁵

Veitmeyer sądzi, że daje się udowodnić⁶ oświetlenie znaków nawigacyjnych światłem ze świec, tak tej, jak i innych średniowiecznych latarni morskich. Innym argumentem na rzecz niniejszego przypuszczenia jest zapisanie przez pewnego pielgrzyma w testamencie z 1396 roku, 4 funtów wosku dla Góry Chełmskiej.⁷ Pozostaje jeszcze dodać, że są pozostawione notatki w testamentach pielgrzymów na Górę Chełmską o tym szczególnym przeznaczeniu świec dla sanktuarium. Według rachunku przedłożonego przez Veitmeyer'a światło latarni było dobrze widoczne z otwartego morza⁸, dlatego też statki wpływające na Jamno mogły posłużyć się tym znakiem kierunkowym poruszając się dalej pod prąd rzeki gdzie znajdowała się koszalińska przystań. Już choćby biorąc pod uwagę znaczenie, które mówi o widzialności znaku nawigacyjnego również dla statków znajdujących się na otwartym morzu, widać go wcześniej niż odsłonięty ogień ze spalania smoły. Jako porównanie⁹ do ognia oświetlającego na wieży kościoła Góry Chełmskiej, przytoczyć można oznakowanie występujące na wschodnim wejściu do Stralsundu.(...)¹⁰

Znaczenie oznakowania nawigacyjnego przez Sanktuarium Maryjne na Rowokole nie jest już tak istotne- droga wodna w głąb łądu przebiega na Słupi. Jezioro Gardno jest wystarczająco dobrze oznakowane przez kościół w Gardnie Wielkiej a potem staje wysoko ulokowana wieża kościoła w Smołdzinie- jest ona wykorzystywana jako „latarnia morska” do chwili postawienia latarni morskiej w Czołpinie.

Pokazana poniżej (tylko w części dotyczącej słupskiego wybrzeża) mapa morska określa znaki nawigacyjne wzdłuż morskiego wybrzeża i drogi wodnej- Słupi; od Bałtyku do miasta Słupsk. Jest to według mojego rozumienia konsekwencja w pokazaniu toru wodnego do przystani w Słupsku. Przez pewien czas w

¹ Vgl. die Landsichten in: De Nieuwe Groote Zee- Spiegel... Amsterdam 1674. S. 91.

² Hermann Bollnaw: Das „Vineta”- Problem widziany z pozycji naukowej; wiedzy o transporcie. Poruszany w zeszytach naukowych Gesellschaft für pommersche Geschichte und Altertumskunde (im folgenden: Mbl.) Bd. 50, 1936, S. 40 f. Tam też została wymieniona literatura dotycząca niniejszego kręgu zagadnień.

³ Lageskizze bei L. A. Veitmeyer: Leuchtfeuer und Leuchtapparate, historisch und konstruktiv dargelegt, 1900. S. 42.

⁴ Ebd. S. 42. Mehrfach sind Leuchttürme an der Nord- und Ostsee schon im 13. und 14. Jhdt nachweisbar. Veitmeyer bespricht sie S. 36 ff.

⁵ Die Kösliner Matrikel von 1554/55 spricht davon, daß die Kapelle vor ihrer Zerstörung 1533 als „Leuchte der Schifffahrt” gedient habe. Hellmuth Heyden: Die letzten Wallfahrten in Pommern. In: Veröffentlichungen der historischen Kommission für Pommern, Reihe V, Heft 12, 1965. S. 62.

⁶ Für Travemünde ist ein entsprechender mittelalterlicher Armleuchter bezeugt. Veitmeyer S. 36, s. Anm. 26.

⁷ Stralsunder Testamente im Ratsarchiv Stralsund (im folgenden: Str. Test.) Nr. 467.

⁸ Solche Lichter seien nur 2,4 bis 2,8 Seemeilen weit erkennbar gewesen. S. 75. s. Anm. 26.

⁹ Ein ausführliche Darstellung der Geschichte der Gellenkirche bieten: Hoogeweg II, S. 7 ff. u. 14, s. Anm. 5; Nikolaus Zaske: Das Zisterzienserkloster auf Hiddensee, Bericht über die Grabungsperiode 1959, in: Wissenschaftliche Zeitschrift der Ernst- Moritz- Arndt- Universität Greifswald, Gesellschaft- und Sprachwissenschaftliche Reihe. Nr 4-5, Jg. 10, 1961, S. 337-358. Bei den weiteren Ausgrabungen auf dem Gellen wurde unmittelbar neben dem Kirchturm ein mittelalterliches Faß gefunden, in dem sich Pech befand. (Nach einer persönlichen Mitteilung des Grabungsleiters Dr. Zaske.)

¹⁰ Buske N.: Sanktuaria Maryjne na Górze Chełmskiej, Rowokole i na Świętej Górze Polanowskiej, – w tłum. autora (tytuł oryginału: Die Marienkapellen auf dem Gollen, dem Revecol und dem Heiligen Berg bei Pollnow), [w:] „Baltische Studien“ N.F. Hamburg 1970.

okresie średniowiecza, taka przystań istniała w Słupsku. Było to (patrz Słupia Nr 8) po zakupieniu przez miasto Słupsk w roku 1337 terenów wzdłuż rzeki aż po jej ujście. Sylwetki istniejących przy tej drodze kościołów, a dokładniej ich wieże nie uległy zmianom od czasu średniowiecza.

Ryc. 1, Fragment mapy morskiej; Reichs- Marine- Amt; Berlin 1905r.

Występujące w regionie kościoły, służące jako morskie znaki nawigacyjne (wymieniane od zachodu- wzdłuż brzegu morza):

Marszewo (Marsow)

Zaleskie (Saleske)

Duninowo (Dünnow)

Ustka (Stolpmünde)

Wytowno (Weitenhagen)

Objazda (Wobesde)

Gardna Wielka (Garde)

Smółdzino (Schmolzin)

Konieczność oznakowania Słupi zaistniała wraz z zakupem przez mieszczan słupskich w 1337r. dwóch pasów ziemi po obu stronach Słupi od Słupska aż do morza (Patrz „Słupia” Nr 8). Dość szybko zrezygnowano z portu w Słupsku. Oznakowanie drogi wodnej pozostało jeszcze na mapach morskich z początku XXw. Kościoły jako znaki nawigacyjne wzdłuż Słupi:

Grabno- Zimowiska (Wintershagen)

Charnowo (Arnshagen)

Słupsk (Stolp)

Duninowo

woj. pomorskie, gm. Ustka, siedziba parafii
(Dünnow, w 1493r. Dunnow)

maj 2003

- Fot. 1 Kościół p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej, św. Jana Ewangelisty i św. Małgorzaty

Charnowo

woj. pomorskie, gm. Ustka, parafia Ustka
(Arnshagen, w 1337r. Arndeshagen)

lipiec 2003

- Fot. 2 Kościół p.w. Znalezienia Krzyża Świętego

Gardna Wielka

woj. pomorskie, gm. Smołdzino, siedziba parafii
(Gross Garde)

kwiecień 2004

- Fot. 3 Kościół p.w. Nawiedzenia NMP, w 1285r. p.w. św. Stanisława.

Grabno- Zimowiska

woj. pomorskie, gm. Ustka, parafia Ustka
(Wintershagen)

maj 2003

- Fot. 4 Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela i św. Mikołaja.

Marszewo

woj. zachodniopomorskie, gmina i parafia Postomino
(Marsow)

sierpień 2003

- Fot. 5 Kościół p.w. Matki Boskiej
Różańcowej.

Objazda

woj. pomorskie, gmina Ustka, parafia Objazda
(Wobezde)

czerwiec 2003

- Fot. 6 Kościół p.w. Matki Boskiej
Częstochowskiej

Słupsk

woj. pomorskie, stolica regionu- Ziemi Słupskiej

marzec 2004

- Fot. 7 Kościół p.w. Panny Marii (kościół parafialny). [2. poł. XIVw. 1180- wzmiankowany Rudolf, rector ecclesiae (PUB I, nr 410, s. 325).]

Kościół p.w. Św. Jacka, Dominikanów. 1. poł. XIVw. 1278- nadanie placu na kościół i klasztor między miastem i zamkiem, na lewym brzegu rzeki Słupi przez księcia Mszczuja II na prośbę Wojana, przeora w Gdańsku (PUB II, nr 1126, s. 398).

Smøldzino

woj. pomorskie, gmina i parafia Smøldzino (Schmolsin)

lipiec 2002

- Trójcy Świętej. Kościół poświęcono 14 października 1632r. Wieżę ukończono dopiero w 1694r. Fundatorką kościoła była księżna Anna (1590-1660).

Ustka

(Stolpmünde)
ok. 1885?

Stolpmünde Ende des 19. Jahrhunderts mit alter Kirche

- Fot. 8 Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela i św. Mikołaja. W 1356 roku postawiono drewnianą, filialną świątynię kościoła w Grabnie. Po 532 latach kościół został rozebrany (w 1888r.).

W lipcu 1888r. zostaje poświęcony nowozbudowany kościół. Parafia powstaje w dn. 1 października 1909r. Tak więc po 553 latach Grabno przestaje być kościołem parafialnym dla Ustki.

Wytowno

woj. pomorskie, gmina Ustka, siedziba parafii
(Weitenhagen)

luty 2003

- Fot. 9 Kościół p.w. św. Franciszka z Asyżu.

Zaleskie

woj. zachodniopomorskie, gmina Postomino, parafia Postomino
(Saleske)

lipiec 2003